

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-5>

THE PLACE OF THE THEORY OF STATE AND LAW IN THE TRAINING OF INTERNATIONAL LAWYERS

МІСЦЕ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА У ПІДГОТОВЦІ ЮРИСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ

Malyga V. A. **Малига В. А.**

*Candidate of Science of Law, Associate
Professor,
Associate Professor at the Department of
International Relations and Diplomatic
Service
Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine*

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
і дипломатичної служби
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Теорія держави і права як навчальна дисципліна та наука відіграє важливу роль у формуванні юристів, оскільки вона створює той фундамент, на якому базується вивчення всіх окремих галузевих юридичних дисциплін. Про значення та місце теорії держави і права (далі – ТДП) для підготовки юристів вже багато сказано та написано, але в цьому дослідженні акцент буде зроблено на підготовці саме юристів-міжнародників.

Підготовка фахівців зі спеціальності «Міжнародне право» вимагає особливого підходу, позаяк формування майбутніх дипломатів, які будуть представляти Україну на міжнародній арені, потребує спеціалізації, яка досягається за рахунок розумного балансу між вивченням національного та міжнародного права.

Зрозуміло та логічно, що перевага має бути надана саме міжнародному праву (в широкому сенсі – міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, право Європейського Союзу). Студенти-міжнародники вивчають не цивільне право України, а порівняльне цивільне право, не конституційне право України, а порівняльне конституційне право, і т. д., тобто акцент зроблено саме на порівняльному аспекті. А для цього студент має чудово знати особливості свого національного права (в усіх галузях, перш за все, публічно-правових, практику їх застосування), і вміти використовувати метод порівняльного правознавства відносно інших держав.

Враховуючи, що сфера міжнародних правовідносин є доволі багатоаспектною та різноманітною, а іноді і неочікуваною, оскільки сходяться інтереси різних держав при вирішенні конкретних питань,

неправильний (хибний) підхід до такої сфери тягне негативні наслідки для держави. В Україні досить довго спостерігається протидія виділенню (та взагалі існуванню) окремої спеціальності «Міжнародне право», яка об'ґрунтовується відсутністю об'єктивних підстав для цього, та наявністю лише спеціальності «Правознавство». Сучасна ситуація в Україні та світі підтверджує необхідність окремої підготовки спеціалістів у зовнішньополітичній сфері. Зокрема, з початком повномасштабного вторгнення РФ на перше місце постали питання захисту українських фізичних та юридичних осіб за кордоном, що вимагали знання і мови, і права, і практики правозастосування тієї держави, де здійснюється відповідний захист. Крім того, в цей період активної фази війни саме випускники спеціальності «Міжнародне право» проявили себе як справжні професіонали у відстоюванні національних інтересів нашої держави на міжнародній арені. Вітчизняна дипломатична практика виробила особливі підходи до цілої низки питань військово-політичного, економічного, фінансового, гуманітарного співробітництва, що дало позитивний результат вже в перший рік повномасштабної війни.

Слід зазначити, що в цій професії (юрист-міжнародник) відбувається безпосереднє поєднання політики і права, а саме ТДП дає відповідь на питання про первинність у цьому тандемі. ТДП однозначно віддає пріоритет праву, яке суттєво впливає на структуру та зміст всіх політичних процесів в суспільстві. В свою чергу, дуже важливо зазначити, що політичні рішення часто визначають напрямки правового регулювання. Щодо конкретних держав тут багато залежить від третього елементу форми держави, тобто від політико-правового режиму (ступінь відкритості та доступності інформації, участь людей у формуванні та прийнятті нормативно-правових актів та політичних рішень і т. д.).

Довгий час професійна діяльність у зовнішньополітичній сфері стереотипно вважалася певним чином «для обраних». Тільки нащадки так званої «еліти» (партійної або чиновницької) могли претендувати на те, щоб в майбутньому посісти посади в дипломатичній або консульській ієрархії. На сьогодні ситуація різко змінилася. Тепер професія юриста-міжнародника більше не є клановою, вона стала доступною для всіх, хто відповідає вимогам, які висуваються до представників цієї професії і є значно вищі, ніж для інших юридичних професій, та спроможні виконувати конкретні завдання у зазначеній сфері.

Теорія держави і права – фундаментальна юридична наука та навчальна дисципліна, яка вивчається на 1 курсі, забезпечує базові знання та навички, необхідні юристу-міжнароднику впродовж всього періоду навчання (як на бакалавраті, так і в магістратурі). Слід вказати і

на таку цікаву тенденцію останніх років, яка свідчить про неукліне зростання уваги до ТДП у підготовці юристів-міжнародників у Львівському національному університеті імені Івана Франка – це збільшення кількості годин, які виділяються у навчальному плані на цю дисципліну. Зокрема, вона вивчається тепер не один, а два семестри, тобто весь навчальний рік. При цьому перший семестр закінчується заліком, а другий – іспитом (своєрідним звітом за весь навчальний рік).

Багато українських авторів приділяли увагу ТДП та її значенню у підготовці юристів. Зокрема, слід назвати підручник Н. М. Крестовської та Л. Г. Матвеевої, монографію Ю. М. Оборотова, присвячену креативності загальнотеоретичної юриспруденції, монографію М. І. Любченко, наукову статтю Біласа І. Г., роботи Кельмана М. С., публікації Буткевича В. Г., Задорожнього О. В. та ін.

Більшість представників науки ТДП вважають, що міжнародне право – лише одна з галузей внутрішнього (національного) права, яка відрізняється від інших лише предметом та методом правового регулювання.

«Право як соціальне явище в цілому складається з двох самостійних правових систем – внутрішньодержавного права і міжнародного права» [1]. Тобто в свою чергу, представники науки міжнародного права стверджують, що міжнародне право представляє собою самостійну систему, яка складається з міжнародно-правових норм, що створюють інститути, підгалузі та галузі МП. Зокрема, галузями МП виступають право міжнародних договорів, дипломатичне і консульське право, міжнародне повітряне, міжнародне морське право і т. д.

Виключенням є думка відомого науковця у сфері теорії права Рабіновича П. М. щодо існування двох окремих систем – національного права і міжнародного права. При цьому він наголошує на необхідності універсалізації ТДП як для національного, так і для міжнародного права [2]. Така постановка питання заслуговує на увагу, хоча і не є безспірною.

ТДП та міжнародне право мають багато спільних тем. Саме ТДП є фундаментом для розробки наукою міжнародного права окремих ключових моментів. Зокрема, в ТДП було розроблено концепцію правової держави, теорію юридичної відповідальності, правосуб'єктності, механізму правового регулювання та ін.

Важливо звернути увагу на правосуб'єктність в міжнародному праві, зокрема, щодо націй і народів, які борються за свою незалежність, невизнаних держав, фізичних осіб. Наприклад, теорія і практика міжнародного права передбачають можливість притягнення до міжнародно-правової відповідальності фізичної особи, але при цьому не визнають останню суб'єктом міжнародного права. Ці проблеми слід вирішувати не тільки з політичної, а і з правової точки зору. Однак,

загальна ТДП не завжди відповідає на ці виклики та не дає вичерпних відповідей на ці важливі питання. Це свідчить про необхідність тісної взаємодії ТДП та міжнародного права, що дало би змогу, спираючись на теоретичну базу виявити специфічні конкретні риси саме суб'єктів міжнародно-правових відносин.

Крім того, існують поняття «правопорядок» та «міжнародний правопорядок». Останній базується на певних домовленостях між державами, зокрема, Вестфальський мир, Віденський конгрес, Версальський мир, створення ООН. Це є окремі елементи та етапи формування системи міжнародного правопорядку. І ця система є досить стабільною на певному етапі існуючих міжнародних відносин, але з часом міняються обставини і самі держави, що суттєво може впливати на зміну (трансформацію) існуючої системи світового правопорядку і створення нового.

Верховенство права в міжнародних і у внутрішньодержавних правовідносинах мало би об'єднати міжнародне право і ТДП, оскільки сам принцип залишається незмінним в обох випадках, хоча і створювався на першому етапі саме для національних правових систем.

Виходячи з вищезазначеного, успішність підготовки юриста-міжнародника в значній мірі залежить від обсягу знань і вмінь, отриманих від вивчення ТДП. В подальшому ця базова інформація стає основою для вивчення спеціальних міжнародно-правових дисциплін, тому важливо акцентувати увагу майбутніх фахівців саме на особливостях (відмінностях), властивих міжнародному праву. Теоретичні знання від вивчення ТДП повинні стати стимулом для найефективнішого виконання завдань у зовнішньополітичній сфері від імені України.

Слід акцентувати увагу на взаємодії національного та міжнародного права з урахуванням існуючих проблем на міжнародній арені, особливо в період збройного конфлікту. А тому навчальна програма з курсу ТДП для юристів-міжнародників повинна бути суттєво доповнена і розширена з врахуванням вимог до майбутньої професії.

Література:

1. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / [В.В. Мицик, М.В. Буроменський, О.В. Буткевич та ін.]; за ред. В.В. Мицика. Харків : Право, 2019. 416 с. С. 133.
2. Рабінович П. Проблема формування універсальної теорії права як спільної концептуальної основи наук національного і міжнародного права. *Міжнародне право*. 2013. № 1–2. С. 163–167.